

Франц Кафка

Замок

Харків
«ФОЛІО»
2024

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

К. прибув пізнього вечора. Село загрузло в глибокому снігу. Замкової гори не було видно, її поглинули туман і темрява, жоден, навіть слабенький, промінчик світла не виказував існування великого Замку. К. довго стояв на дерев'яному містку, який з'єднував гостинець із Селом, і дивлявся в те, що здавалося порожнею.

Потім він вирушив шукати місце для ночівлі. У заїзді ще не спали, і хоча в господаря, розгубленого несподіваним пізнім візитом, не виявилося для гостя вільної кімнати, він запропонував К. нічліг на солом'яній підстилці в загальному залі. К. погодився. Кілька селян ще сиділи за пивом, але прибулий не хотів ні з ким спілкуватися, тому приніс собі солом'яну підстилку з горища і влігся поближче до печі. Було тепло, селяни сиділи тихо, він ще трохи спостерігав за ними втомленим поглядом, а далі заснув.

Та невдовзі його розбудили. По-міському вбранний юнак із обличчям актора — вузькі щілини очей і густі брови — стояв перед ним разом із господарем. Селяни теж були ще тут, деякі з них навіть повернули свої крісла, щоб краще бачити і чути. Юнак дуже ввічливо вибачився за те, що розбудив К., назвав себе сином замкового каштеляна і сказав:

— Село — це власність Замку, тому кожен, хто живе чи ночує тут, певною мірою живе чи ночує в Замку. Ніхто не має на це права без дозволу графа. А у вас немає такого дозволу, в кожному разі ви його не показували.

К. сів, поправив рукою волосся, подивився на людей знизу догори і сказав:

— У яке село мене занесло? Хіба тут є Замок?

— Саме так, — повільно вимовив юнак, а дехто з присутніх похитав головою на слова К., — Замок графа Вест-веста.

— Отже, потрібно отримати дозвіл для ночівлі? — запитав К., ніби хотів пересвідчитися, чи не наснилися йому часом попередні слова.

— Дозвіл потрібно отримати, — прозвучало у відповідь, і юнак звернувся до присутніх, простягнувши руку вперед, у цьому жесті відчувалося підкреслено глузливе ставлення до К. — Хіба ж можна без дозволу?

— Тоді доведеться взяти дозвіл, — сказав К., позіхаючи, і відсунув ковдру, ніби збирався вставати.

— У кого? — запитав юнак.

— У графа, — відповів К., — нічого іншого мені не залишається.

— Зараз, опівночі, брати дозвіл у графа? — скрикнув юнак і відступив на крок назад.

— Хіба це неможливо? — байдуже запитав К. — Тоді навіщо ви мене будили?

Тут юнак страшенно розлютився.

— Ви поводити себе як волоцюга! — закричав він. — Я вимагаю поваги до графських служб! Вас розбудили, аби поставити до відома, що ви негайно повинні покинути графські володіння.

— Припиніть цю комедію! — підкреслено тихо сказав К., ліг на землю і натягнув на себе ковдру. — Ви, юначе, забагато собі дозволяєте, і завтра я ще повернуся до вашої поведінки. Господар та панове за столами стануть моїми свідками, якщо взагалі вимагатимуться якісь свідчення. А щодо всього іншого, то досить вам буде знати, що я землемір і прибув на виклик графа. Мої помічники з інструментами приїдуть завтра. Мені забаглося прогуля-

тися пішки по снігу, але, на жаль, я кілька разів збився зі шляху і тому прийшов так пізно. Те, що сьогодні вже не слід заявляти про себе в Замку, я знав і без ваших по-вчань. Тож задовольнився, як бачите, і таким місцем ночівлі, а ви, м'яко кажучи, дещо невічливо перервали мій сон. На цьому я завершую свої пояснення. Добраніч, панове, — і К. відвернувся до печі.

— Землемір? — почув він чиєсь нерішуче питання в себе за спиною, а потім усі затихли. Та невдовзі юнак опанував себе і стисненим голосом, з огляду на сон К., хоча й достатньо виразно, щоб усім було чути, сказав господареві:

— Я запитаю по телефону.

Отже, в цьому сільському заїзді є телефон? Непогано тут усе облаштовано. Це трохи здивувало К, але загалом він сподівався чогось подібного. Виявилось, що телефон знаходиться просто в нього над головою, а він його навіть не помітив спросоння. Тепер якщо юнак дзвонитиме, він змушений буде потривожити К., тож залишалося вирішити, чи дозволяти йому дзвонити. К. вирішив дозволити. Тепер вже не мало сенсу вдавати з себе сплячого, і К. перевернувся на спину. Він побачив, як селяни нерішуче підсунулися ближче один до одного і перемовлялися; прибуття землеміра — подія небуденна. Відчинилися двері кухні, і весь отвір заступила собою могутня постать господині, господар наблизився до неї навшпиньки, щоб увести в курс справи. І тут почалася телефонна розмова. Каштелян уже спав, але його помічник, точніше, один із його помічників, Фріц, був на місці. Юнак назвав себе Шварцером і розповів, як він знайшов у заїзді К., — тридцятирічного чоловіка в лахмітті, що спокійно спав на солом'яній підстилці, використовуючи замість подушки невеличку торбу, а поряд поклав сучкувату палицю. Ясна річ, чоловік видавався підозрілим, і оскільки господар, вочевидь, злегковажив своїм обов'язком, Шварцер змушений був узятися за остаточне з'ясування цієї справи. Перерваний сон, допит і цілком законну погрозу вигнання з графства К. сприйняв дуже обурено, хоча, як з'ясувалося згодом, імовірно, мав на це право, оскільки стверджує, що він зем-

лемір і прибув за викликом графа. Безумовно, існує принаймні формальна необхідність перевірити це твердження, і тому Шварцер просить Фріца звернутися до центральної канцелярії за довідкою про те, чи справді очікується прибуття землеміра, а тоді відразу ж зателефонувати про результат.

Потім було тихо, Фріц довідувався на тому кінці дроту, а в заїзді всі чекали на відповідь. К. не зрушив з місця, навіть не повернувся, на його обличчі не було й тіні цікавості, він мовчки втупився поперед себе. Суміш недоброчиливості й обережності в розповіді Шварцера свідчила, що в Замку навіть такі дрібні службовці, як цей, трохи навчені дипломатії. Не бракувало там і старанності, оскільки центральна канцелярія працювала й уночі. Та ще й досить швидко давала довідки, бо незабаром Фріц передзвонив. Його відповідь була дуже короткою, і Шварцер із люттю кинув слухавку.

— Так я і знав! — крикнув він. — Ніякий він не землемір, а гидкий брехливий волоцюга, а можливо, і ще гірше.

Цієї миті К. подумав, що зараз Шварцер, селяни й господарі накинуться на нього. Щоб витримати хоча б перший натиск, він скулився під ковдрою. І тут ще раз задзвонив телефон, К. здалося, що звук був дуже різким. Він поволі висунув голову назовні. Здавалося не дуже вірогідним, що це знову стосувалося К., але всі завмерли, а Шварцер повернувся до апарата. Прослухав довге пояснення і тихо сказав:

— Отже, помилка? Це надзвичайно неприємно. Дзвонив сам начальник канцелярії? Дуже дивно, дуже дивно. І як я маю пояснити це панові землеміру?

К. прислухався. Отже, Замок затвердив його в ролі землеміра. З одного боку, це було йому не вигідно, бо свідчило про те, що в Замку знали про нього все необхідне і, зваживши співвідношення сил, заввиграшки прийняли виклик. З іншого боку, це було добре, бо, здається, доводило, що його недооцінюють і таким чином дарують більшу свободу, ніж та, на яку він міг би сподіватися. А якщо їм здається, що цим підтвердженням посади, яке було явним перевищенням його компетенції, вони примусять К. по-

стійно тремтіти від страху, то це помилка: йому стало трохи лячно, але не більше.

К. відмахнувся од Шварцера, який спробував несміливо наблизитися; відмовився й од наполегливої пропозиції перейти до хазяйської спальні, лише взяв із рук господаря склянку з напоєм, а від його дружини — рукомийник із милом та рушником. Йому навіть не довелося вимагати, щоб спорожнили зал, бо всі кинулися геть один поперед одного, ніхто не хотів уранці бути впізнаним. Лампу загасили і нарешті дали йому спокій. Він спав спокійно до самого ранку, лише раз чи два його потривожили щури, які пробігали поблизу його ложа.

Після сніданку — харчування й ночівлю гостя, як сказав господар, мав оплатити Замок — К. хотів іти відразу в Село. Але господар постійно крутився довкола, і К. дозволив йому трохи посидіти біля себе у відповідь на німе прохання, хоча з огляду на вчорашню поведінку й не прагнув зайвий раз вступати з господарем у бесіду.

— Я ще не знаю графа, — сказав К. — Кажуть, він щедро платить за добру роботу, це правда? Коли відриваєшся од жінки та дитини і мандруєш так далеко, як оце я, хочеться привезти назад якомога більше.

— Стосовно цього вам не варто турбуватися, на погану платню ще ніхто не нарікав.

— Але я, — сказав К., — маю досить відваги і можу висловити своє незадоволення навіть графові, хоча, ясна річ, із можновладцями завжди краще бути в мирі.

Господар сидів навпроти К. на краєчку підвіконня й не наважувався вмотитися зручніше, він не відводив од гостя великих карих наляканих очей. І хоча перед тим не відходив од К., тепер, здавалося, прагнув утекти геть. Можливо, злякався, що його почнуть випитувати про графа? Чи побоювався, що «пан», за якого він уважав К., виявиться людиною ненадійною? Довелося перевести розмову на інше. К. поглянув на годинник і сказав:

— Незабаром під'їдуть мої помічники. Чи знайдеться тут для них місце?

— Звичайно, пане, — сказав господар. — Але хіба вони не житимуть разом із вами в Замку?

Невже він так легко та охоче позбувався пожитків та особливо К., бажаючи неодмінно прилаштувати того в Замок?

— Це ще невідомо, — відповів К. — Спочатку треба довідатися, що за роботу доведеться виконувати. Якщо, наприклад, потрібно буде працювати тут, унизу, то доцільніше б тут і оселитися. Окрім того, підозрюю, що життя в Замку навряд чи мені сподобається. Я б хотів завжди бути вільним.

— Ти не знаєш порядків Замку, — тихо сказав господар.

— Справді, — погодився К. — Не варто приймати поспішних рішень. Наразі я знаю про Замок тільки те, що там розуміються на виборі добрих землемірів. Можливо, знайдуться і ще якісь переваги.

І він піднявся, щоб звільнити від своєї присутності господаря, який неспокійно покушував губи. Завоювати довіру цього чоловіка було не так легко.

К. рушив до виходу і дорогою помітив на стіні темний портрет у такій самій темній рамі. Він зауважив його ще раніше, зі свого нічного ложа, але здалеку не роздивився деталей і вирішив, що картину витягли з рами і залишилася тільки чорна дошка, яка була насподі. Але зараз виявилось, що це була-таки картина, портрет п'ятдесятирічного чоловіка, зображеного по пояс. Чоловік опустив голову так низько, що очей майже не було видно, і здавалося, його голова схилилася під тягарем високого важкого чола і великого гачкуватого носа. Широка борода, притиснута підборіддям, різко відстовбурчувалась уперед. Ліва рука вчепилась розчепіреними пальцями в густе волосся, але це не допомогло підняти голову.

— Хто це? — запитав К. — Граф?

Потім зупинився перед зображенням і навіть не озирнувся на господаря.

— Ні, — відповів власник заїзду. — Каштелян.

— У Замку вродливий каштелян, — сказав К. — Шкода, що в нього такий невдаха-син.

— Ні, — заперечив господар, притягнув К. ближче до себе і прошепотів йому у вухо: — Шварцер трохи перебільшив учора, його батько лише підкаштелян, і то один із найнижчих.

Цієї миті господар видався К. дитиною.

— Негідник! — засміявся К., але господар, здається, не бачив у цьому нічого смішного. Він сказав:

— Його батько теж впливова особа.

— Припини! — сказав К. — Ти всіх уважаєш впливовими. Мене теж?

— Тебе? Ні, тебе я впливовим не вважаю. — злякано, але переконано відповів господар.

— Отже, ти досить спостережливий, — сказав К. — Якщо бути відвертим, то я справді не наділений владою. І через це маю не менше поваги до можновладців, аніж ти. Але я не такий прямолінійний і не завжди показую це.

К. поплескав господаря по щощі, щоб утішити його і викликати більшу довіру до себе. Той посміхнувся. Він справді був схожий на хлопчика зі своїм м'яким, майже позбавленим бороди обличчям. І чому він одружився з такою товстою та немолодою жінкою? Крізь отвір у стіні було видно, як вона стояла на кухні руки в боки і віддавала накази. Але К. не збирався розпитувати про це господаря, щоб не зігнати з його обличчя усмішку, яку було так нелегко викликати. Жестом він попросив відчинити двері і вийшов у чудовий зимовий ранок.

Тепер увесь Замок ясно вимальовувався перед ним у свіжому повітрі, а сніг, що тонким шаром укривав усе довкола, робив побачене ще чіткішим, обвівши контури усіх предметів. Здавалося, що на горі снігу значно менше, ніж у Селі, де К. доводилося прокладати собі дорогу так само важко, як учора на гостинці. Тут сніг підступав аж до вікон хатин, та ще й притискав низькі дахи додолу, а вгорі все ніби висіло в повітрі, легко й вільно, принаймні так виглядало знизу.

Здалеку вигляд Замку відповідав сподіванням К. Він не нагадував ані старовинну лицарську фортецю, ані розкішно оздоблену новочасну будівлю. Це було нагромадження багатьох споруд, серед яких були нечисленні двоповерхові і безліч низьких, тісно наліплених одна біля одної. Якщо не знати, що це Замок, можна сприйняти ці будівлі за невеличке місто. К. побачив тільки одну вежу, незрозуміло було, до чого вона належить — до церкви чи

до житлових приміщень. Довкола вежі кружляли зграї ворон.

К. ішов далі, не відводячи погляду од Замку, все інше його не цікавило. Але зблизька Замок розчарував К., це було злиденне містечко, яке складалося зі звичайних сільських хатин, тільки вибудованих із каменю, тиньк пооблітав зі стін, а кам'яна кладка почала руйнуватися. У голові К. промайнув спогад про містечко його дитинства, яке нічим не поступалося цьому так званому Замку. Якби йшлося тільки про те, щоб оглянути Замок, було б шкода вирушати в такі довгі мандри, і він учинив би набагато мудріше, коли б відвідав стареньку батьківську домівку, де не був уже так давно. К. подумки порівняв церковний шпиль рідного краю з тутешнім, там, нагорі. Тамтешній шпиль, у цьому не виникало жодного сумніву, рвучко виструнчується до неба, завершується широким дахом, укритим червоною черепицею, наскрізь земний — хіба ж можемо ми щось збудувати по-іншому? — але мета його вища, ніж у цього стовпотворіння низьких будівель, вигляд по-святковому світліший, а не такий похмуро-буденний. Єдина вежа, що визирала вгору з-поміж кам'яниць тутешнього Замку, мала, як це стало видно вже тепер, житлове призначення. Можливо, це був головний замковий будинок, трохи монотонна кругла споруда, де-не-де співчутливо прикрита плющем, маленькі вікна виблискували на сонці — у цьому було щось шалене — машинкулі нависали над стіною непевними, нерівними, ламкими зубцями, що врізалися в синє небо, ніби намальовані наляканою чи недбалою дитячою рукою. Здавалося, ніби якийсь понурий мешканець будинку, що йому варто було б узагалі зачинитися в найдальшій кімнаті, раптом пробив дах і піднявся над ним, аби показатися світові.

К. знову зупинився, ніби нерухомість давала йому більше сили для роздумів. Але його потурбували. Він зупинився за сільською церквою, правду кажучи, це була радше капличка, розширена схожою на комору прибудовою, яка мала б помістити усіх парафіян і за якою розташувалася школа. Низька й довга будівля справляла чудернацьке враження: здавалося, що збудовано її нашвидкуруч

і для тимчасового вжитку, але водночас вона дуже стара, її ховав у собі оточений ґратами сад, що зараз перетворився на снігове поле. Звідти саме вийшли діти з учителем. Учні оточили вчителя тісною купкою, зазирали йому в очі і невпинно щось виговорювали, К. нічого не розумів із їхнього швидкого торохтіння. Учитель — молодий, невисокий, вузькоплечий чоловік — тримався дуже прямо, але це не виглядало смішно, він ще здалеку помітив К., зрештою, крім К. і його самого з учнями довкола нікого більше не було. Як чужинцеві, К. годилося привітатися першим, тим більше, з такою поважною особою.

— Доброго дня, пане вчителю, — сказав він.

Діти замовкли, наче по команді, і ця раптова тиша як підготовка до його слів, здається, сподобалася вчителю.

— Ви оглядаєте Замок? — запитав він лагідніше, ніж можна було сподіватися, але таким тоном, ніби не надто схвалює те, що робить К.

— Так, — відповів К. — Я нетутешній, приїхав учора ввечері.

— Вам не подобається Замок? — швидко запитав учитель.

— Як? — здивовано відповів питанням на питання К. і повторив слова вчителя, злегка пом'якшивши. — Чи мені подобається Замок? Чому ви вирішили, що Замок мені не подобається?

— Нікому з чужих він не подобається, — відповів учитель.

Щоб не сказати нічого нетактовного, К. перевів розмову на іншу тему і запитав:

— Ви, напевно, знаєте графа?

— Ні, — відповів учитель і зібрався йти геть, але К. не відступав і запитав іще раз:

— Як? То ви не знайомі з графом?

— Звідки я можу його знати? — тихо сказав учитель і додав французькою: — Будьте обережні в присутності невинних дітей.

З цього К. зробив висновок, що має право на запитання:

— Чи міг би я, пане вчителю, якось вас відвідати? Я перебуватиму тут довший час, але вже почуваюся трохи са-

мотньо; ніде не сприймають мене як свого: ні серед селян, ні, здається, у Замку.

— Між селянами й Замком не така вже й велика різниця, — сказав учитель.

— Можливо, — погодився К. — Це нічого не міняє в моїй ситуації. Чи міг би я зайти до вас?

— Я живу на Шваненгассе, біля м'ясника.

У цій фразі прозвучало радше звичайне повідомлення адреси, ніж запрошення, але К. сказав:

— Добре, я прийду.

Учитель кивнув і рушив далі разом із дітьми, які відразу ж знову почали галасувати. Незабаром вони зникли в провулку, що круто спускався донизу.

Але К. не міг зосередитися, розмова розізлила його. Уперше з часу свого прибуття він відчув справжню втому. Далека дорога, як здавалося досі, зовсім не втомила його, він спокійно собі йшов день у день, крок за кроком. Лише тепер дали про себе знати, і то дуже невчасно, наслідки цієї величезної перевтоми. Йому дуже хотілося знайти нових знайомих, але спілкування з кожною новою людиною лише посилювало його втому. Якщо у своєму сьогоднішньому стані він примусить себе прогулятися хоча б до входу в Замок, цього буде більш ніж достатньо.

Тож він знову вирушив уперед, але перед ним лежав довгий шлях. Головна сільська вулиця, якою він ішов, не прямувала до замкової гори, а лише підступала до неї, а потім, наче навмисне, повертала і, не надто віддаляючись од Замку, все ж до нього не наближалася. Кожної миті К. сподівався, що вулиця нарешті приведе до Замку, і тільки ця надія примушувала його рухатися далі. З огляду на свою втому він боявся збочити з дороги, а крім того, його вразило, яке велике Село, що йому не видно було кінця-краю, — уздовж вулиці з'являлися нові й нові крихітні будиночки, замерзлі віконні шиби, сніг і безлюддя, — врешті він вирвався з цупких обіймів вулиці, і його проковтнув вузький провулок, де сніг був ще глибшим. Ставало все важче витягувати ноги, що раз по раз угрузали, виступив піт, і раптом К. зупинився, не в змозі йти далі.

ЗМІСТ

ЗАМОК

Розділ перший	5
Розділ другий	21
Розділ третій	39
Розділ четвертий	48
Розділ п'ятий	60
Розділ шостий	78
Розділ сьомий	91
Розділ восьмий	100
Розділ дев'ятий	108
Розділ десятий	118
Розділ одинадцятий	124
Розділ дванадцятий	128
Розділ тринадцятий	134
Розділ чотирнадцятий	160
Розділ п'ятнадцятий	169
Розділ шістнадцятий	226
Розділ сімнадцятий	233
Розділ вісімнадцятий	237
Розділ дев'ятнадцятий	263
Розділ двадцятий	277